ואם תימצי לומר כוון מלאכתו במועד ומת [א]לא קנסו בנו אחריו משום דלא עבד איסורא הכא מאי לדידיה קנסו רבנן והא ליתיה או דילמא לממוניה קנסו רבנן והא איתיה אמר ליה תניתוה [ב]שדה שנתקווצה בשביעי' תזרע למוצאי שביעית [ג]נטייבה או נדיירה לא תזרע למוצאי שביעית וא"ר יוסי בר' חנינא [ד]נקטינן הטיבה ומת בנו זורעה אלמא לדידי' קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן [ג]אמר אביי [ה]נקטינן טימא טהרות של חבירו ומת לא קנסו רבנן בנו אחריו מ"ט [ו]היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק וקנסא דרבנן היא לדידיה קנסוהו רבנן לבריה לא קא קנסו רבנן: או לחוצה לארץ: תנו רבנן [ז]המוכר עבדו לחוצה לארץ יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו שני רבן שמעון בן גמליאל אומר פעמי' יצא ופעמים לא יצא כיצד אמר פלוני עבדי מכרתיהו לפלוני אנטוכי לא יצא לאנטוכי שבאנטוכיא יצא והא תניא מכרתיהו לאנטוכי יצא לאנטוכי השרוי בלוד לא יצא לא קשיא הא דאית ליה ביתא בארץ ישראל הא דאית ליה אושפיזא בארץ ישראל [ח]בעי רבי ירמיה בן בבל שנשא אשה בארץ ישראל והכניסה לו עבדים ושפחות ודעתו לחזור מהו תיבעי למ"ד [י]הדין [ט]עמה תיבעי למ"ד הדין עמו תיבעי למאן דאמר הדין עמה כיון דהדין עמה כדידה דמו או דילמא כיון דמשעבדי ליה לפירא כדידיה דמו ותיבעי למאן דאמר הדין עמו כיון דהדין עמו כדידיה דמו או דלמא כיון דלא קני ליה לגופיה כדידה דמו תיקו: אמר ר' אבהו שנה לי רבי יוחנן [י]עבד שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו שם רבו יצא לחירות והתני ר' חייא איבד את זכותו לא קשיא [כ]כאן שדעת רבו לחזור כאן שאין דעת רבו לחזור והתניא יוצא העבד אחר רבו לסוריא יוצא לא סגי דלא נפיק והתנן [ז]ואין הכל מוציאין אלא יצא העבד אחר רבו לסוריא ומכרו רבו שם אם דעת רבו לחזור כופין אותו ואם אין דעת רבו לחזור אין כופין אותו אמר רב ענן שמעית מיניה דמר שמואל תרתי חדא הך ואידך דאיתמר [ס]המוכר שדהו בשנת היובל עצמה רב אמר מכורה ויוצאה ושמואל אמר [ל]אינה מכורה כל עיקר בחדא הדרי זביני ובחדא לא הדרי זביני ולא ידענא הי מינייהו אמר רב יוסף ניחזי אנן מדתני בברייתא המוכר עבדו לחו"ל יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו שני שמע מינה קנייה רבו שני ולא הדרי זביני וכי אמר שמואל התם אינה מכורה [מ]ומעות חוזרין ורב

ואם תימצי לומר. גבי מכוון מלאכתו במועד שיכול לעשות קודם המועד או להניחה מלהתחיל בה עד לאחר המועד וכיון דלמאס להתחיל בה סמוך למועד שאם לא יגמרנה במועד יהא דבר האבד ויהיה מותר לגומרה ותנן התם (מו"ק דף יג.) וכולן אם כוונו מלאכתן במועד יאבדו ואיבעיא לן כוון ומת מהו שיקנסו בנו אחריו ואם תמצא לומר בההיא תפשוט לן דקנסוהו ואע"ג דלא עבד איסורא כ"ש הא דעבד איסורא אבל אם תמצא לומר בההיא דלא קנסוה אכתי הא מבעיא לן דהתם הוא דלא עבד אבוה איסורא שהרי מת קודם המועד ולא בא לידי איסור: לממוניה. לפדותו מנכסיו: והא איתיה. ביד בנו: שנתקוולה. ניטלו ממנו קוצים ודרקונין ליפותה ואין זו עבודת קרקע מן התורה לא קנסוהו ותזרע למוצאי שביעית: נטייבה. נזדבלה והוליכו[ט] לה זבל בעגלות ומשאות: נדיירה. על ידי דיר בהמה לזבלה עבודת קרקע היא וקונסין אותו: לא קנסו בנו אחריו. לשלם ואע"ג שהוא חייב לשלם כדתנן בהניזקין (לקמן דף נג:) המטמא והמדמע והמנסך שוגג פטור ומזיד חייב: שאינו ניכר. הטומאה אינה ניכרת בפירות: לא שמיה היזק. לחייב נכסיו מן התורה: לחוצה לארץ. אפילו לישראל: לפלוני אנטוכי. משמע שנולד באנטוכיא ולא משמע שנולד ודר באנטוכיא ואיכא למימר לא לקחו על מנת להוליכו שם הלכך לא יצא לחירות ואפילו הוליכו יש לומר דעתו לחזור: שבאנטוכיא. משמע שדירתו שם ועל מנת כן לקחו: לוד. בא"י: הא. דקתני לפלוני אנטוכי לא יצא עד דאמר שבאנטוכיא: דאית ליה. להאי אנטוכי בית בא"י: והא. דקתני לאנטוכי יצא דלית ליה בית אבל אושפיזא אית ליה: ודעתו לחזור. לבבל: מהו. מי הויא הך איתתא כמוכרת עבד זה לחוצה לארץ בנישואין הללו דקיימא לן (כתובות דף נה:) בעל בנכסי אשתו לוקח הוי ויצאו לחירות או לא: תבעי למ"ד. (יבמות דף סו:) במכנסת שום לבעלה וגירשה היא אומרת כלי אני נוטלת והוא אומר דמים אני נותן כמו ששמאום לי באחריותי בנכסי צאן ברזל הנישומין בכתובה ואיכא למ"ד הדין עמו הואיל ומאותה שעה הם באחריותו ואיכא למ"ד הדין עמה משום שבח בית אביה: כי דידה דמו. ולאו מכירה היא דהא אם נתארמלה או נתגרשה דידה נינהו: לפירא. שהוא משעבד בהן למלאכתו: דלא קנו ליה לגופיה. דאי מיית או מגרש לה הדרי לה: לסוריא. ארם צובה וכבושה לארץ היא למכירת עבדים כדתניא בפ"ק (לעיל ח.) המוכר עבדו לסוריא כמוכר לחוצה לארץ: יצא לחירות. ואע"פ שיצא מתחלה לדעת ואי הוה מחי העבד לא הוה רבו מצי כייף ליה כדתנן הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין בשני דייני גזירות (כתובות קי:): כאן שדעת רבו לחזור. כשיצא על מנת כן יצא וכיון דמכרו הוי כמוכר מארץ לחוצה לארץ: והתניא. בניחותא: יוצא עבד אחר רבו לסוריא. משמע דין על העבד לצאת אחר רבו לסוריא. ופריך לא סגי דלא נפיק בתמיה והתנן אין הכל מוציאין [י](לישנא אחרינא) גרסינן יצא עבד כו' עבד שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו רבו שם ומקמי הך תרלתא הוה גרסינן הכי יוצא עבד אחר רבו לסוריא מכרו רבו שם כו' ולא שבקיה לאסוקי לכולה מתניתא עד דפרכיה: אם דעת רבו לחזור. אם כשיצא על מנת לחזור יצא: כופין אותו. להוציאו לחירות: תרתי. בשני דברים הללו שמעתי שפסק דין: חדא הא. מכירת עבד לחוצה לארץ: ויוצאה. לבעלים מיד וזה הפסיד מעותיו: אינה מכורה כל עיקר. מקל וחומר ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר. וקאמר רב ענן בשני דברים הללו שמעתי ממנו מה תהא על המעות: בחדא אמר דהדרי זביני. וחוזרות המעות ללוקח: ובחדא לא הדרי. אלא איבד הלוקח מעותיו: ולא ידענא הי מינייהו. וא"ת אי לשמואל במוכר שדהו לא הדרי זביני ואיבד מעותיו במאי פליג עליה דרב דהא לרב נמי לא הדרה דקאמר מכורה ויוצאה ואי פליגי דאילו לרב המכר מכר ואם קנו עמה נכסים שאין להן אחריות נקנין עמה במכירה זו בלא משיכה ולשמואל אינו מכר והמעות מתנה נינהו ואין נכסים שאין להן אחריות נקנין עמה במכירה זו בלא משיכה ויכולין לחזור בהן ומעות המטלטלין חוזרין ומעות הקרקע מתנה דאדם יודע שאין מכר שדה בשנת היובל וגמר ונתן מעות לשם מתנה: מדקתני בברייתא. לעיל ברישא דשמעתין: קנייה רבו שני. ואיבד מעותיו דאי הדר זביני ורבו ראשון קנייה למה ליה לשני לשחררו היה לנו לכוף את הראשון שאיסורו עליו אלא לא הדרי זביני. וכיון דשמע רב ענן בחדא מנייהו אמר שמואל [ס]דהדרי זביני ודאי גבי שדה אמר שמואל דהדרי ולא הפסיד הלוקח: ורב

נטייבה. פי' בקונטרס נזדבלה וקשה דהא איסורא דרבנן הוא והיכי פשיט מינה בבכורות בפ' פסולי המוקדשין (דף לד:) אגרם אזן דהוי איסורא דאורייתא וכן הכא מפקע ליה ממלות היכי פשיט מינה ומפרש ר"ח נטייבה חרש בה חרישה יתירא דהוי דאורייתא [א] ונדיירה כפירוש הקונטרס ואף על פי שהוא דרבנן חשיב טפי מנתקוולה ומייתי ראיה מנטייבה ומיהו אכתי קשה הכא היכי פשיט דילמא עבד שאני דמפקע ליה ממלות חמיר טפי מאיסורא דאורייתא כדאמרינן בפרק כל פסולי המוקדשין (שם דף לד:) ואומר ר"ת דגבי שביעית אית לן להחמיר טפי מבשום מקום לפי שהיו מזלזלין בה כדאמרינן בסוף הניזקין (לקמן נד.) שהיו חשודין על השביעית לכך מייתי שפיר מינה דלא קנסו בנו אחריו [ב] ובשטר שיש בו רבית שקונסים אותו[יא] דמשמע לעולם אפילו בנו כיון דקנסו זכה בו הלוה [ג] ובשנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים דאמר ר' יוסי הכל יהא מונח עד שיבא אליהו (ב"מ דף לז.) התם קנסינן להו כי היכי דלודי ואם היה מחזיר לבנו לא היה מודה:

שנתקווצה. פי' ר"ח [ד] קוצין התלושים בה וכן מפרש בירושלמי [ה] אבל מחוברים הן אסורין מדאורייתא כדאמרינן בפרק הבונה (שבת דף קג.) התולש עולשין והמזרד זרדין אם ליפות הקרקע כל שהוא [ו] אע"פ דפטר התם בארעא דחבריה הכא ליכא לאוקמי בהכי דשביעית לא מיפטר משום מלאכה שאינה צריכה לגופה:

[יב] לחוצה לארץ יצא לחירות. ואם תאמר היכי דמי אי אזיל מנפשיה איבד את זכותו כדאמר בשמעתין [ז] דבעל כרחו אינו יכול להוציאו כדאמרינן בשלהי כתובות (דף קי:) דאין הכל מוציאין [ח] ויש לומר דמיד כשמכרו קנסינן ליה [ט] פן ישדלנו לוקח בדברים לילך אחריו:

מידי

עין משפט נר מצוה

קכד א מיי' פ"ז מהל' י"ט הל' ד סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סימן תקלח סעיף ו:

קכה ב מיי' פ"א מהל' שמטה הל' יד סמג לאוין רמ:

קכו ג ד מיי' שם הל' יג:

קכז ה ו מיי' פרק ז מהל' חובל ומזיק הלכה ג סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפה סעיף א:

קכח ז מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה ו סמג עשין פו טוש"ע יו"ד סי' רסז סעיף פב:

קכט ח מיי' שם הל' ז סמג שם:

ט [מיי' פכ"ג מהל' אישות הלכ"ו טוש"ע אה"ע סי' פה סעי' ג]:

קל י כ מיי' שם הל' ח סמג שם טוש"ע שם סעיף פג:

קלא ל מ מיי' פרק יא מהל' שמטה הלכה יא סמג לאוין ערה:

מסורת הש"ס

א) [מו"ק יג.] שביעית פ"ד משנה ב, ב) [עי' פרש"י ערובין ה.], ג) [מו"ק יג. בכורות לד:], ד) [לקמן נג. ושם נסמן], ה) [תוספתא ע"ז פ"ד], ו) [יבמות סו:], ז) [כתובות קי:], ח) ערכין כט:, ט) במ"א: שהוליך, י) רש"ל מ"ז ועיין מ"ד, יא) [ב"מ לג:], יב) [שייך לעיל במשנה ד' מג:], מ) גלי דברי הגרע"ק ניחא בלא הגהה כלומר חדא מנייהו שאמר שמואל דהדרי זביני גבי שדה אמרה. (מגור דבש)

מוסף רש"י

ואם תימצי לומר כוון מלאכתו במועד. הא דאמרינן במו"ק (יג:) המכוון מלאכתו במועד, דמניח כרמו לבצור ואומר במועד אבצרנה שהרי דבר האבוד הוא והתירו חכמים במועד, תאבד ולא יבצרנה הואיל ולכך נתכוון, ומיבעיא לן התם אם מת קודם המועד מהו לקנוס בנו אחריו ולא יבצרנה במועד, ואם תימצי לומר התם הוא דלא קנסינן לבנו דהא לא עבד אביו איסורא, דהא מת קודם המועד (בכורות לד:). שדה שנתקווצה. שנעקר קוציה ממנה שהיו תולשין ומחזרין בה, תזרע למוצאי שביעית. דליכא למיקנס מידי, דהא לא עבד בשביעית עבודה חשובה (שם). נטייבה. נזדבלה ע"י עגלות ומשאות של זבל (שם). או נדיירה. על ידי דיר בהמות שמעמידין ומשכינין אותה חדש או חדשים כדי לזבלה (שם). לא תזרע למוצאי שביעית. דקנסינן דעבד עבודה חשובה בשביעית (שם) כל הני מדרבנן נינהו ואפ"ה קנסו דלא תזרע למוצאי שביעית (מו"ק יג.). נקטינן. מסורת מאבותינו מנהג מרבותינו (ערובין ה.). טימא טהרותיו כו' לא קנסו בנו אחריו. לשלם ואע"ג דלדידיה קנסו כדאמרי בפ' ארבעה אבות נזיקין (בכורות לה.). היזק שאינו ניכר. דהא בעיניה הוא (מו"ק יג.). שהרי טהרותיו מונחות לפניו ואין היזק ניכר בהן, לא שמיה היזק, לחייבה אפילו לדידיה מדאורייתא (בכורות לה.). מכורה ויוצאה. ביובל וזה הלוקח איבד מעותיו (ערכין כט:). בחדא הדרי זביני. מחדא מהנך תרתי שמעתא מיניה דמר שמואל שמקחו בטל והמעות חוזרין, או מהך דהמוכר שדהו בשנת היובל עצמה או מהך דהמוכר עבדו לחו"ל (שם). ובחדא לא הדרי זביני. אלא הלוקח מפסיד מעותיו, ולא ידענא בהי מינייהו המקח בטל. ואי קשיא פשיטא דמהך דהמוכר שדהו בשנת היובל קאמר שמואל דהמקח בטל והמעות חוזרין, דאי מעות אבודין מאי איכא בין רב לשמואל, איכא בינייהו אי שמיט לוקח וקלקלן אילנות שהיו בה, לרב דאמר מכורה היא, שדה הדרא בעינא ואילנות דקץ קץ, לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה, הדרי אילנות, ואע"ג דלוקח לא שקל זוזי, אי נמי כגון שמכר עמה מטלטלין והחזיק לוקח בקרקעות ולא משך המטלטלין, דקיימא לן (קדושין כו.) נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה ואין צריך משיכה, לרב דאמר מכורה ויוצאה, שדה הדרא ומטלטלין מיקנו, לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה לא מיקנו מטלטלי, דחזקה דקרקע לא הויא חזקה (ערכין כט:). קנייה רבו שני ולא הדרי זביני. והלוקח מפסיד וכיון דבהא חזינן דלא הדרי זביני, ודאי כי אמר שמואל דהדא אינה מכורה ומעות חוזרין (שם).

גליון הש"ס

רש"י ד"ה קנייה רבו שני וכו' דהדרי. הנ"ל דלא הדרי:

מוסף תוספות

א. והכי איתא בתוספתא דשביעית 'איזהו ניטייבה, כל שבנ"א חורשין ב' והוא חורש ג', ר' והוא חורש ד''. תוס' הרא"ש. ובתוס' בכורות לד: ד"ה ניטייבה הביאו מקור לפי' זה מהירושלמי. ב. [דאי מצוה להוריש לבניו ממון שאין לו רשות בו. תוס' הרא"ש, ועע"ש שהסביר כעי"ז גם בהא דב' שהפקידו]. ד. שנטל. תוס' בכורות לד: ד"ה שנתקוולה. ה. על [הך] משנה [דקאמר] 'תמן [מורין] כשנטלו קוציה', משמע דמוקי לה בתלושין. תוס' בכורות לד: ד"ה שנתקוולה. ו. והיינו איכא יפוי קרקע כשתולש קוצים לחורשה ולזורעה. תוס' בכורות לד: ד"ה שנתקוולה. ז. ואם אינו רוצה לצאת אמאי יצא לחירות, ישתעבד לרבו שני בו בא"י. תוס' הרא"ש. ח. ואמרי' עלה בגמ', לאיתויי מאי, לאיתויי עבד עברי שברח מחו"ל לארץ דאמרינן לי' זיל זבניה, וכ"ש זה שהוא בו בארץ שאין מוציאין. רשב"א. ואי כשיצא העבד עם רבו שני לחו"ל וכגון שקנאו שם רבו היה לחזור, דכה"ג לא איבד את זכותו, הא דאמרי' בברייתא בגמ' כיצד מכרתיו לפלוני אנטוכי וכו' משמע דמיירי שלא יצא עדיין העבד מא"י. תוס' הרא"ש. ט. שלא ישתעבד בו אפי' בא"י, דחיישינן. תוס' הרא"ש.

פסקי רי"ד

או לחוץ לארץ ת"ר המוכר עבדו לחוץ לארץ יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו שני ומפסיד לוקח את דמיו. פי' אע"פ שאין הלוקח רשאי להוציאו מא"י בעל כרחו של עבד כדתנן הכל מעלין לא"י ואין הכל מוציאין אחד נשים וא' עבדים ואפ"ה כיון שקנאו ע"ד להוציאו קנסי' ליה שיוציאנו לחירות שמא יתפתה וילך אחריו ואע"פ שחוזר הלוקח ואומר כשרואה שב"ד כופין אותו לשחררו אני אדור בא"י אין שומעין לו אלא אמרי' כיון שקנאו ע"ד להוליכו לחו"ל קנה עצמו ב"ח. ודוקא המוכר עבדו לחו"ל קנסו אבל המוציא עצמו לחו"ל לא קנסו שהרי אם רוצה העבד למאן ולסרב בו שלא יוציאנו יכול. ולא עוד אלא אי (לא) מכרו שם אחר שיצא אבד העבד זכותו כדאמרינן בגמ' מפני שהיה לו לסרב ולא סירב וצריך גט שחרור מרבו שני שהמוכר עבדו לכנעני צריך גט שחרור מרבו ראשון דכנעני לא קני ליה אלא למעשה ידיו וקנין האסור עדיין נשאר אצל רבו ראשון אבל כשמכרו ישראל לחו"ל קנה הלוקח שני הקניינים ונסתלק רבו ראשון מעליו סילוק גמור הילכך צריך גט שחרור מרבו שני:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ורב ענן ברייתא לא שמיע ליה ואי מדשמואל ממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דילמא אינה מכורה ומעות מתנה נינהו מידי דהוה אמקדש את אחותו דאיתמר המקדש את אחותו רב אמר מעות חוזרין ושמואל אמר מעות מתנה אמר ליה אביי לרב יוסף מאי חזית דקנסינן ללוקח נקנסיה למוכר א"ל לאו עכברא גנב אלא חורא גנב א"ל אי לאו עכברא חורא מנא ליה מסתברא היכא דאיכא איסורא התם קנסינן: ההוא עבדא דערק מחוצה לארץ לארץ אזל מריה אבתריה אתא לקמיה דרבי אמי אמר ליה נכתוב לך שטרא אדמיה וכתוב ליה גיטא דחירותא ואי לא מפקנא ליה מינך מדרבי אחי ברבי יאשיה דתניא
1 לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי וגו' יכול בעובד כוכבים שקיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים הכתוב מדבר ת"ל 2 לא תסגיר עבד אל אדוניו אשר ינצל אליך מעם אדוניו מאי תקנתו עמך ישב בקרבך וגו' וקשיא ליה לר' יאשיה האי מעם אדוניו מעם אביו מיבעי ליה אלא אמר רבי יאשיה במוכר עבדו לחוצה לארץ הכתוב מדבר וקשיא ליה לרבי אחי ברבי יאשיה האי אשר ינצל אליך אשר ינצל מעמך מיבעי ליה אלא אמר רבי אחי בר' יאשיה בעבד שברח מחו"ל לארץ הכתוב מדבר תניא אידך לא תסגיר עבד אל אדוניו רבי אומר בלוקח עבד ע"מ לשחררו הכתוב מדבר היכי דמי אמר רב נחמן בר יצחק דכתב ליה הכי לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו רב חסדא ערק ליה עבדא לבי כותאי שלח להו הדרוה ניהלי שלחו ליה לא תסגיר עבד אל אדוניו (שלח להו
3 וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך שלחו ליה והכתיב לא תסגיר עבד אל אדוניו) שלח להו ההוא בעבד שברח מחו"ל לארץ וכדרבי אחי ברבי יאשיה ומאי שנא דשלח להו כדר' אחי בר' יאשיה משום דמשמע להו קראי אביי אירכס ליה חמרא בי כותאי שלח להו שדרוה לי שלחו ליה שלח סימנא שלח להו דחיוורא כריסיה שלחו ליה אי לאו דנחמני את לא הוה משדרנא ליה ניהלך אטו כולי חמרי לאו כריסייהו חיוורין נינהו: **מתני'** אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם ואין מבריחין את השבויין מפני תיקון העולם רשב"ג אומר מפני תקנת השבויין: **גמ'** איבעיא להו האי מפני תיקון העולם משום דוחקא דצבורא הוא או דילמא משום דלא לגרבו ולייתו טפי ת"ש דלוי בר דרגא פרקא לברתיה בתליסר אלפי דינרי זהב אמר אביי ומאן לימא לן דברצון חכמים עבד דילמא שלא ברצון חכמים עבד: ואין מבריחין את השבויין מפני תיקון העולם רשב"ג אומר מפני תקנת שבויין: מאי בינייהו איכא בינייהו דליכא אלא חד: בנתיה דרב נחמן בחשן קדרא בידייהו קשיא ליה לרב עיליש כתיב 4 אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי הא איכא בנתיה דרב נחמן גרמא להו מילתא ואשתביין ואישתבאי איהו נמי בהדייהו יומא חד הוה יתיב גביה ההוא גברא דהוה ידע בלישנא דציפורי אתא עורבא וקא קרי ליה אמר ליה מאי קאמר אמר ליה עיליש ברח עיליש ברח אמר עורבא שיקרא הוא ולא סמיכנא עליה אדהכי אתא יונה וקא קריא אמר ליה מאי קאמרה א"ל עיליש ברח עיליש ברח אמר כנסת ישראל כיונה מתילא ש"מ מתרחיש לי ניסא אמר איזיל אחזי בנתיה דרב נחמן אי קיימן בהימנותייהו אהדרינהו אמר נשי כל מילי דאית להו סדרן להדדי בבית הכסא שמעינהו דקאמרן עדי גוברין ונהרדעי גוברין לימא להו לשבוייהו דלירחקינהו מהכא דלא ליתו אינשין ולישמעי וליפרקינן קם ערק אתא איהו וההוא גברא לדידיה איתרחיש ליה ניסא עבר במברא וההוא גברא אשכחוה וקטלוה כי הדרן ואתן אמר הוו קא בחשן קידרא בכשפים: **מתני'** ואין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן העובדי כוכבים יותר על כדי דמיהן מפני

רש"י

ורב ענן. דלא ידע בהי מנייהו אמר ברייתא דלעיל לא הוה שמיע ליה דלפשוט מינה: **ואי מדשמואל.** וא"ת לפשוט מדשמואל דאמר אינה מכורה כל עיקר אלמא כיון דלאו מכר הוא מעות חוזרין: **ממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דילמא אינה מכורה.** לענין דפרישית לעיל ומעות מתנה: **רב אמר מעות.** של קידושין חוזרין דאדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם פקדון: **מאי חזית.** במכירת העבד דקנסת ללוקח: **חורא.** חור הכותל שהעכבר נכנס לתוכו וניצול מפני רודפיו: **חורא מנא ליה.** הגניבה: **היכא דאיכא איסורא.** והנה העבד ביד הלוקח: **אבתריה.** להשיבו בחזקה: ה"ג **מפקענא ליה מינך מדרבי אחי ברבי יאשיה: לא ישבו בארצך.** בשבעה אומות כתיב: **אל אדוניו.** אל תוליאוהו מביניכם להשיבו לעבודת כוכבים שלו: הכי גרסינן **וקשיא ליה לרבי יאשיה: במוכר עבדו לחוצה לארץ.** כאן הזהיר הכתוב לבית דין שאם מכרו לא יסגירנו ללוקח אלא יצא לחירות: הכי גרסינן **קשיא ליה לרבי אחי ברבי יאשיה: מעמך מיבעי ליה.** אשר יתפרש מעמך מן ארץ ישראל להוליאו לחו"ל כמו אשר הציל אלהים מאבינו (בראשית לא): **שברח מחו"ל לארץ.** דהיינו אשר ינצל אליך לארץ: **ע"מ לשחררו.** והזהיר הכתוב לבית דין שיכפוהו שלא להשתעבד בו: **הרי עצמך קנוי לך מעכשיו.** לכשאקחך וכי זבין ליה הו"ל משוחרר למפרע. ומהכא אמרי' ביבמות (דף צג:) דרבי כרבי מאיר סבירא ליה דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם: **לבי כותאי.** חו"ל היא ורב חסדא נמי בבבל הוה: **שלח להו כן תעשה לכל אבידת אחיך: דמשמע להו קראי.** פשטיה דקרא הכי משמע להו טפי והן אינן שומעין לדברי חכמים להכי לא שלח להו כרבי: **דנחמני את.** כלומר מכירין אנו בך שחסיד אתה ולא תשקר: **מתני' מפני תקנת שבויין.** בגמ' מפרש לה: **גמ' מפני דוחקא דציבורא הוא.** אין לנו לדחוק הצבור ולהביאו לידי עניות בשביל אלו: **או דילמא.** דלא ימסרו עובדי כוכבים נפשייהו וליגרבו ולייתו טפי מפני שמוכרין אותן ביוקר. ונפקא מינה אם יש לו אב עשיר או קרוב שרוצה לפדותו בדמים הרבה ולא יפילהו על הצבור: **בתליסר אלפי דינרי.** אלמא משום דוחקא דציבורא הוא: **דליכא אלא חד.** שבוי ת"ק חייש לתיקון העולם כולו שמא יקלפו על השבויים העתידים לבא ויתנום בשלשלאות ובחריצים ורבי שמעון לא חייש אלא אם כן יש שבויין אחרים עמו שמא יקלפו השבאין לייסרן ביסורין: **בחשן קידרא בידייהו.** מגיסות הקדרה בידיהן כשהיא רותחת והרואה סבור שאין האור שולטת בהן שצדקניות הן: **אחד מאלף מצאתי.** שהוא צדיק: **אמר ליה.** רב עיליש להההוא גברא: **מאי קאמר.** ההוא עורבא: **כיונה מתילא.** כיונה נמשלה דכתיב יונתי תמתי (שיר השירים ה): **סדרן להדדי.** נועצות יחד בבית הכסא: **עדי גוברין.** אלו השבאין בעלינו הן: **ונהרדעי גוברין.** ישראלים אנשינו שבנהרדעא בעלינו היו. כלומר כשם שהם היו בעלינו כך אלו בעלינו אין אנו צריכין עוד להם: **עדי.** אלו כמו עדא אמרה זאת אומרת (פסחים דף נג.): **לרחקינהו מהכא.** שירחיקונו מכאן: **איהו וההוא גברא.** רב עיליש ואותו האיש המבין בלשון העופות: **עבר מברא.** מעבר המים ולא יכלו להשיגו עוד:

תוספות

מידי דהוה אמקדש אחותו. ולפי האמת א יש לחלק דלא שייך התם ב למימר אדם יודע כמו במקדש אחותו דהא רב קאמר דמכורה ויוצאה: **דלא ליגרבו ולייתו.** והא דתניא בפ' נערה (כתובות נב.) נשבית והיו מבקשין ממנה עד עשרה בדמיה פעם ראשון פודה ג שאני אשתו דהויא כגופו יותר מבתו דהכא ועל עצמו לא תיקנו שלא יתן כל אשר לו בעד נפשו ור' יהושע בן חנניא דפרקיה להאי תינוק ד בממון הרבה בהניזקין (לקמן דף נח.) לפי שהיה מופלג בחכמה ה אי נמי בשעת חורבן הבית לא שייך דלא ליגרבו: אמרי

עין משפט נר מצוה

קלב א מיי' פ"ו מהל' זכייה ומתנה הל' כ טוש"ע אה"ע סימן כ סעיף א ג:
קלג ב מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה ו:
קלד ג מיי' פ"י מהל' עבודת כוכבים הל' ו סמג לאוין מז מט:
קלה ד מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה [י] יא סמג עשין פז טור שו"ע י"ד סימן רסז סעיף פה:
קלו ה מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל' יב סמג עשין קסב טור ש"ע י"ד סימן רנב סעיף ד:
קלז ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
קלח ז מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעי"ד:
קלט ח טוש"ע שם סעיף ה:
קמ ט מיי' פ"א מהל' תפילין הל' יג סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רפא סעיף א וטוש"ע או"ח סי' לט סעיף ז:

תורה אור השלם

1. לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ: שמות כג לג
2. לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו אֲשֶׁר יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו: עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ: דברים כג טז-יז
3. וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: דברים כב ג
4. אֲשֶׁר עוֹד בִּקְשָׁה נַפְשִׁי וְלֹא מָצָאתִי אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי וְאִשָּׁה בְכָל אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי: קהלת ז כח

גליון הש"ס

גמ' ורב ענן ברייתא לא שמיע ליה. עיין עירובין דף יט ע"ב: שם ומ"ש דשלח. קשה לי הא י"ל דס"ל כפי ההלכה דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וא"א לפרש הקרא לכדדרש רבי: שם אתא עורבא וקא קרי. בערוך ערך מל מ' הביא מסוגיא זו דרב עיליש ידע שיחת העופות וכבר השיגו בסדר הדורות דכאן משמע בהיפוך: תוד"ה דלא ליגרבו וכו'. עיין במלחמות פ"ג דברכות באיבעיא דנשים בנהמ"ז דאורייתא:

פסקי רי"ד

א"ל אביי לרב יוסף מאי חזית דקנסית ליה ללוקח להפסיד דמיו ליקנסיה למוכר שיחזיר לו מעותיו א"ל מסתברא היכא דאיכא איסורא התם קנסי' א"ר אבהו שנה לי ר' יוחנן עבד שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו שם יצא לחירות פי' דהכי אמרן בפ"ק (ח.) המוכר עבדו בסוריא כמוכר בחו"ל וסוריא נקרא ארם צובה דמשק ודמשק בכלל והתני ר' חייא אבד את זכותו מפני שהיה לו שלא לצאת **לא קשיא כאן שדעת רבו לחזור** פי' לא אבד את זכותו וכאן שאין דעת רבו לחזור איבד זכותו: **ההוא עבדא דערק מחו"ל לארץ** אתא מריה ואשכחיה אתא לקמיה דר' אמי א"ל ליכתוב לך שטרא אדמיה וכתוב ליה גיטא דחירותא ואי לא מפקענא ליה מינך מדר' אחי בר' יאשיה דאמר לא תסגיר עבד אל אדוניו בעבד שברח מחו"ל הכתוב מדבר **ואי קשה ליפקעיה לגמרי כר' אחי ואמאי כתיב ליה שטר אדמיה** משום דמצי אמר ליה רביה אנא דיירנא הכא בא"י ומישתעבדת לי אי נמי מצי אמר ליה מזביננא לך לאחריני דקיימי הכא מ"ה עבד ניחא ליה בהכי לכתוב ליה שטרא אדמיה וליפוק לחירותא לגמרי: **אין פודים את השבויים וכו' מפני תיקון העולם.** פי' כדי שלא יתנו לבם לתופשם וגם מפני טורח הצבור **ואין מבריחין את השבויים מפני תיקון העולם** פי' שלא ישימו האחרים בכבלי ברזל אם יתפשום היום [או] למחר רבי שמעון בן גמליאל אומר מפני תיקון השבויים מאי בינייהו איכא בינייהו דליכא אלא חד לרבי שמעון בן גמליאל דאמר מפני תיקון השבויים טעמא דאיכא שבויים אחריני דאיכא למיחש שמא ישימו אותם בכבלי ברזל אבל היכא דליכא אלא חד מותר להבריחו ות"ק חייש לשבויים דעלמא לפיכך אין מבריחין וכו': **אין לוקחין ספרים וכו'**

מסורת הש"ס

א) [שבת יט: וש"נ], ב) בבא מליעא טו: ערכין ל. קדושין מו:, ג) [ערכין ל. קדושין נו: ע"ש היטב], ד) [עי' תוס' כתובות קי: ד"ה ה"ג], ה) פ"א אלהיו [וכן איתא בילקוט], ו) יבמות לג: קדושין סג., ז) פ"א ל"ג, ח) [הטעם דנקרא אביי נחמני עי' ברש"י לעיל לד: ד"ה והלכתא], ט) [כתובות נב: ע"ש], י) [תוספתא פ"ג], יא) [ברכות נג: שבת מט. קל. סנהדרין לה.], יב) [ועי' תוס' לקמן נח. ד"ה כל ממון],

מוסף רש"י

ורב ענן. דהוה מספקא ליה בהי הדרי ובהי לא הדרי, **ברייתא לא שמיע ליה.** הך ברייתא דלריך גט שחרור לא הוה שמיעא ליה, **ואי מדשמואל.** ומהא דאמר שמואל אינה מכורה, לא הוה מלי למשמע מידי, דממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דלמא מעות שנתן לוקח למוכר מתנה הן ביד מוכר, ואיכא בין לרב לשמואל הך דפרישית לעיל (ערכין ל.). **רב אמר מעות חוזרין.** הקדושין חוזרין לו (ב"מ טו:) דאדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם פקדון, ולשמואל גמר ונתן לשם מתנה (ערכין ל.). **מאי חזית דקנסינן ללוקח.** גבי מוכר עבדו בחולה לארץ דאמרינן לא הדרי זביני ויולא עבד לחירות ומפסיד לוקח, **נקנסיה למוכר.** שיהו מעות חוזרין ויוליאו מוכר לחירות (שם). **לאו עכברא גנב אלא חורא גנב.** עכבר הגונב ומניח בחור, אם לא היה לו חור להניח בו לא היה גונב, הלכך חורא קא גניב ליה, ה"נ אם לא היה מולא לוקח לא היה מוכרו (שם). **חורא מנא ליה.** החור מאין לו הגניבה (שם). **היכא דאיכא איסורא.** דהיינו לוקח שהעבד אללו (שם). **לא תסגיר עבד אל אדוניו.** אזהרה לב"ד שלא יסגירוהו לבעליו להשתעבד בו (קדושין סג.). **בלוקח עבד ע"מ לשחררו.** ומוזהר שלא להשתעבד בו (יבמות מג:) דאי בשחררו וקא להשתעבד בו לא קרי ליה קרא עבד (קדושין סג.). **דנחמני את.** נראה בעיני דעל שם שרבה בר נחמני גידל אביי בביתו ולמדו תורה שהיה יתום, השיאו את שם אביו נחמני, רבה סתם הוא רבה בר נחמני (לעיל לד:). **אין פודין כו' מפני תיקון העולם.** שלא ירגילו להעלות על דמיהן (כתובות נב:).

מוסף תוספות

א. [ד]מעות חוזרין. תוס' הרא"ש. ב. גבי המוכר שדהו בשנת היובל. תוס' ב"מ טו: ד"ה ונתן. ג. מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה. אלמא משום דוחקא דצבורא הוא. רשב"א. ד. בכרך גדול שברומי. רשב"א. ה. ולא אמר בת"ח שאין פודין אותו אלא בדמיו, דת"ח שמת אין לו תמורתו (ב"ר צ"א, י"א), והלכך פודין אותו עד י' בדמיו. רשב"א. ובת"ח לא חיישינן לטעמא דמיגרי בהו ופודין אותם לעולם בכל ממון שיפסקו. רבנו קרשקש.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

עין משפט נר מצוה

קמא א מיי׳ פ"א מהל׳ תפילין הלכה יג סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי׳ רפא סעיף א וטוש"ע א"ח סימן לט סעיף ו:
קמב ב מיי׳ שם [ופ"ו מהל׳ יסוה"ת הל"ח] סמג שם טוש"ע י"ד שם וטוש"ע א"ח שם סעיף ד [וברב אלפס עוד בהל׳ ס"ת דף סח. ע"ש]:
קמג ג מיי׳ פ"א מהל׳ תפילין הל׳ יג טוש"ע שם סעיף ה:
ד [מיי׳ פי"א מהל׳ אסורות ה"ד]:
קמד ה מיי׳ פ"א מהל׳ תפילין הל׳ יג טוש"ע שם סעיף א [וטוש"ע יו"ד סי׳ רפא סעי׳ ג]:
קמה ו מיי׳ שם פ"ג הל׳ טו סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי׳ לב סעיף מח [וברב אלפס הל׳ תפילין דף עא: ע"ש]:
ז [טוש"ע יו"ד סי׳ רסח סעי׳ ב יב]:
קמו ח (מיי׳ שם פ"א הל׳ יג) סמג שם טוש"ע א"ח סימן לט סעיף ג [עי׳ מ"א שם ס"ק ז] וטוש"ע י"ד סי׳ רפא סעיף ג:
קמז ט י מיי׳ פרק י מהל׳ גירושין הל׳ יב סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי׳ י סעיף ג:
כ [טוש"ע אה"ע סימן י סעיף ז]:

מפני תיקון העולם: **גמ׳** אמר ליה רב בודיא לרב אשי יתר על כדי דמיהן הוא דאין לוקחין הא בכדי דמיהן לוקחין [א]שמע מינה ס"ת שנמצא ביד עובד כוכבים קורין בו דילמא לגנוז אמר רב נחמן [א][ב]נקטינן ◦ ספר תורה שכתבו מין ישרף כתבו עובד כוכבים יגנז [ג]נמצא ביד מין יגנז נמצא ביד עובד כוכבים אמרי לה יגנז ואמרי לה קורין בו ספר תורה שכתבו עובד כוכבים תני חדא ישרף ותניא אידך יגנז ותניא אידך קורין בו לא קשיא הא דתניא ישרף ר"א היא דאמר [ב][ד]סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים והא דתניא יגנז האי תנא הוא [ג][ה]דתני רב המנונא בריה דרבא מפשרוניא [ה]ס"ת תפלין ומזוזות שכתבן [ד](מין) ומסור עובד כוכבים ועבד אשה וקטן וכותי וישראל מומר פסולין שנאמר [1]וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה והא דתניא קורין בו האי תנא הוא דתניא [ה]לוקחין ספרים מן העובדי כוכבים בכל מקום ובלבד שיהיו כתובין כהלכתן ומעשה בעובד כוכבים אחד בצידן שהיה כותב ספרים והתיר רשב"ג ליקח ממנו ורשב"ג עיבוד לשמן בעי כתיבה לשמן לא בעי [ו]דתניא [י]ציפן זהב או שטלה עליהן עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשרות ואע"פ שלא עיבדן לשמן רבי שמעון בן גמליאל אומר אפילו עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדן לשמן אמר רבה בר שמואל בגר שחזר לסורו לסורו כ"ש [ז]דהוי ליה מין אמר רב אשי [ח]שחוזר לסורו משום יראה תנו רבנן מעלין בדמיהן עד כדי טרפעיק [ט]מאי טרפעיק אמר רב ששת איסתירא ההיא טייעתא דאייתי חייתא דתפילי לקמיה דאביי אמר לה יהבת לי ריש ריש בתמרי אימליא זיהרא שקלא שדתינהו בנהרא אמר לא אבעי לי לזלזולינהו באפה כולי האי: **מתני׳** [ח][ט]המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר משום נדר לא יחזיר רבי יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר ושלא ידעו בו רבים יחזיר ר"מ אומר כל נדר שצריך חקירת חכם לא יחזיר ושאינו צריך חקירת חכם יחזיר א"ר אלעזר לא אסרו זה אלא מפני זה אמר ר׳ יוסי בר׳ יהודה מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו קונם [י]אם איני מגרשיך וגרשה והתירו לו חכמים שיחזירנה מפני תיקון העולם: **גמ׳** א"ר יוסף בר מניומי אמר רב נחמן [כ]והוא שאמר לה משום שם רע אני מוציאך משום

תוספות

אמרי לה קורין בו. פי׳ בקונטרס דהוה ליה ספק ספיקא דשמא ישראל כתבו ואפילו כתבו עובד כוכבים שמא כתבו למכור לישראל ולא לשם עבודת כוכבים ואין נראה דרב נחמן קאמר כתבו עובד כוכבים יגנז והיינו אפילו כתבו למכור לישראל דלקמן מפרש טעמא משום כל שאינו בקשירה אינו בכתיבה אלא טעמא דאמרי לה קורין בו משום דאיכא למתלי טפי שישראל כתבו דאין דרך עובד כוכבים לכתוב: **והא** דתניא יגנז האי תנא הוא. הוה מצי למימר דרשב"ג הוא דבעי כתיבה לשמה כדאמר בסמוך אלא מייתי תנא דאיירי בה בהדיא: **כל** שישנו בקשירה ישנו בכתיבה. מכאן אומר ר"ת דאין אשה אוגדת לולב ועושה ציצית כיון דלא מיפקדה ואין נראה דהא מדפסלינן בריש התכלת (מנחות דף מב.) ציצית בעובד כוכבים דדריש בני ישראל ועשו ולא בעובדי כוכבים מכלל דאשה כשרה ואמרינן נמי סוכת גנב"ך כשרה בפ"ק דסוכה (דף ח:) ודוקא בס"ת ותפילין ומזוזות דכתיב וקשרתם וכתבתם דרשינן הכי: **עד** שיעבדם לשמן. כרשב"ג קיי"ל דבעי עיבוד לשמה כדמוכח בהנזקין (לקמן דף נד:) דההוא דאתא לקמיה דרבי אבהו א"ל ס"ת שכתבתי גוילין שלו לא עבדתים לשמן ומסיק דנאמן אתה להפסיד שכרך ואין אתה נאמן להפסיד ס"ת[יב] [א] והא דאיפליגו אביי ורבא בפ׳ נגמר הדין (סנהדרין דף מח:) בהזמנה אי מילתא היא ומוקי התם פלוגתייהו בפלוגתא דרשב"ג ורבנן לא כמו שפי׳ שם בקונטרס דאביי דאמר מילתא היא כרשב"ג דבעי עיבוד לשמן דאם כן קשיא הלכתא אהלכתא דקיי"ל כרבא לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם [ב] אלא מפרש ר"ת דאביי כרבנן דלא בעי עיבוד לשמן דסגי בשאר הזמנות שמתקנין הקלפים ומשרטטין אותם לשמן כיון דהזמנה מילתא היא ורבא כרשב"ג דבעי עיבוד לשמן ולא הזמנה מועטת [ג] ואע"ג דאמרינן בהתכלת (מנחות דף מב:) דרב כרבנן ושמואל כרשב"ג והלכתא כרב באיסורי הכא הלכתא כשמואל ואף ע"ג דאמר ליה התם אביי לרב שמואל בר יהודה האי תכלתא היכי צבעיתו לה א"ל מייתי לן דם חלזון וסמנים ורמינן לה ביורה ושקלינן פורתא בביעתא וטעמינן לה באודרא ושדינן להאי ביעתא וקלינן להאי אודרא בנורא משמע דבעינן צביעה לשמן [ד] נ"ל דאביי לא קיבלה דאיהו לא בעי לא עיבוד ולא טוויה ולא צביעה לשמן[יג]: **מעלין** בדמיהן עד כדי טרפעיק. מתוך פי׳ הקונט׳ משמע דקאי גם אספרים [ה] וקשה תימה דאיך משוה הש"ס ספרים שדמיהן יקרים להעלות כדי טרפעיק [ו] כמו בתפילין ומזוזות לכך נראה דקאי אתפילין ומזוזות [ז]: [יד] **עיבוד** לשמן בעי כתיבה לשמן לא בעי. קשה דלמא כתיבה לשמן ודאי לא בעי דמסתמא לשמן קאי אבל סתם עיבוד עורות לאו לתפילין קיימי ולא מסתבר דפריך מעיבוד לעיבוד דמדקאמר כתיבה לשמן לא בעי משמע דמכתיבה פריך: אי

רש"י

מתני׳ מפני תיקון העולם. אי משום דוחקא דליבורא אי משום דלא ליגרבו ולייתו טפי: **גמ׳ קורין בו.** ולא חיישינן שמא הוא כתבו לשם עבודת כוכבים ופלוגתא היא לקמיה: **דילמא.** הך דדייקא מתני׳ הא בכדי דמיהן לוקחין ליגנז קאמר ואין מניחין אותו בידו שמא כשר הוא וגונזין אותו מספיקא: **מין.** האדוק בעבודת כוכבים כגון כומר[ט]: **ישרף.** דודאי לשם עבודת כוכבים כתבו: **כתבו עובד כוכבים יגנז.** כדלקמן: **נמצא ביד מין יגנז.** ספק כתבו ספק מצאו וכשר הוא: **נמצא ביד עובד כוכבים אמרי לה יגנז.** מספיקא שמא הוא כתבו: **ואמרי לה קורין בו.** דספק ספיקא הוא שמא ישראל כתבו ואם תמצא לומר הוא כתבו שמא למכור לישראל כתבו ולא לשם עבודת כוכבי׳: דר"א בשחיטת חולין בפ׳ שני (דף לח:): **מפשרוניא.** שם מקום: **מסור.** מלשין: עבד ואשה אינן בקשירה דמ"ע שהזמן גרמא היא דלילה ושבת לאו זמן תפילין הוא[י]: **כותי.** גירי אריות הן: **מומר ומסור.** הרי פרקו מעליהן עול: **כתיבה לשמן לא בעי.** בתמיה: **ציפן.** לתפילין זהב: **שטלה.** לשון טלאי כלומר עשה חיפוי כיס שלהן בעור בהמה טמאה: **פסולות.** דכתיב (שמות יג) בפיך מן המותר בפיך: ◦**בגר שחזר לסורו.** רע. וההוא דלידן גר הוה וחזר לסורו ויודע דבעי לשמן: **מחמת יראה.** וירא לנפשו שלא יהרגוהו הכותים: **ת"ר מעלין בדמיהן.** אע"פ ששנינו אין לוקחין אותן ביותר מדמיהן טעמא שלא יתנו לב ויטריחו לשלול ספרים אבל בדבר מועט להעלות בדמיהן טרפעיק לא מוכחא מילתא כולי האי: **איסתירא.** סלע מדינה שמינית שבסלע צורי דהיינו חצי דינר והכי מפרש בכתובות פרק אע"פ (דף סד.): **טייעתא.** ישמעאלית: **חייתא.** שק קטן: **ריש ריש.** זוג זוג של ראש ושל זרוע: **אימליא זיהרא.** נתמלאת ארס מרוב כעס: **מתני׳ משום ש"ר.** שיצא עליה לעז זנות: **משום נדר.** שנדרה ואמר אי אפשי באשה נדרנית: **לא יחזיר.** ואפי׳ נמצאו דברים בדאים או הנדר התירו חכם. וטעמא פליגי בה אמוראי[יא] איכא למ"ד משום קלקולא ואיכא למ"ד קנס הוא שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים: **שידעו בו רבים.** שנדרתו ברבים: **לא יחזיר.** דאין לו הפרה ורבי יהודה לא חייש לקלקולא אלא שלא יהו בנות ישראל פרוצות בנדרים הלכך אי נדרה נדר ברבים פריצות הוא בנדרים וקנסוה: **ושלא ידעו בו רבים.** דיש לו הפרה לא קנסוה: **כל נדר שצריך חקירת חכם.** לילך לפני חכם ולבקש פתח וחרטה ואין הבעל יכול להפר: **לא יחזיר.** דר"מ סבר טעמא משום קלקולא הלכך נדר שאינו יכול להפר אבל חכם יכול להתיר יכול הוא לקלקל את הגט לאחר שתנשא לאחר ויאמר אילו הייתי יודע שחכם יכול להתיר לא הייתי מגרשה: **שאינו צריך חקירת חכם.** אלא הוא יכול להפר לא הוצרכו חכמים לאסור עליו מלהחזירה לפי שאינו יכול לקלקלה ולומר אילו הייתי יודע כו׳ שהרי נדר פתוח הוא והיה לו להפר ולא היפר: **לא אסרו זה.** שצריך חקירת חכם להחזיר: **אלא מפני זה.** שאינו צריך דצריך לא היה לנו לחוש לקלקול לפי שאינו יכול לומר אילו הייתי יודע שחכם יכול להתירו לא הייתי מגרשך דאנן סהדי דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין בפני חכם לילך לבית דינו ולישאל על נדרה אלא מפני נדר שאינו צריך חכם ובעל יכול להפר אסרו את כולן שלא יאמר אילו הייתי יודע שהייתי יכול להפר לא הייתי מגרשך: **מעשה בצידן כו׳.** בגמ׳ מפרש מאי קאמר ומה אשמועינן: **מפני תיקון העולם.** בגמ׳ מפרש: **גמ׳ והוא שאמר לה.** בשעת גירושין: משום

מסורת הש"ס

א) [עי׳ פרש"י עירובין ה. ד"ה והאמר], ב) [חולין יג. לח: קטו: ע"ז לב:], ג) מנחות מב. ע"ש, ד) ס"א ל"ג, ה) [תוספתא דמס׳ ע"ז פ"ג ה"ב], ו) מנחות מב: סנהדרין מח:, ז) [כתובות סד.], ח) יבמות כה. כתובות עד: [לקמן מו:], ט) בס"א במקום כה"ד: מין יהודי שאינו מאמין לדברי רז"ל, [ועי׳ הגהות מהרי"ץ חיות], י) [מנחות לו:], יא) [לקמן מו.], יב) נ"ב ומסיק שמתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך אתה נאמן להפסיד ס"ת, וכ"ה בגמ׳ לקמן. מ"כ, יג) [ועיין תוס׳ סנהדרין מח: ד"ה אע"פ ותוס׳ מנחות מב: ד"ה עד], יד) שייך לעיל,

תורה אור השלם

1. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: דברים יא יח, כ

גליון הש"ס

גמ׳ ס"ת שכתבו מין ישרף. עי׳ שבת קטו ע"א תד"ה ספרי: רש"י ד"ה בגר שחזר לסורו. עיין רש"י הוריות דף יג ע"א ד"ה א"ל:

מוסף רש"י

נקטינן. מסורת מאבותינו מנהג מרבותינו (ערובין ה.). **ציפן זהב.** לתפילין, פסולות הבתים, דבתים של עור בעינן, דאפילו קשירתן אינן אלא ברצועות במינן כדאמרינן בהקומץ (מנחות מב:). **או שטלה עליהן עור בהמה טמאה.** שעשה בתים של עור בהמה טמאה, פסולות. כדאמרינן בפרק שמנה שרצים (שבת קח.) למען תהיה תורת ה׳ בפיך מן המותר בפיך (מנחות מב:). **משום שם רע לא יחזיר משום נדר לא יחזיר.** איכא למ"ד משום קלקולא, שאם אתה אומר יחזיר שמא תלך ותנשא ונמצא שם רע שאינו שם רע, או נדר נעקר ע"י חכם, ומקלקלה זה ואומר אילו הייתי יודע שכן הוא, אפילו נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשיך, לפיכך אומרים לו הוי יודע שהמוציא את אשתו משום שם רע או משום נדר לא יחזיר, ואם חביבה עליך לא תמהר להוציאה, ואי אתי תו לקלקל לא מהימן, שהרי יודע שנאסרה עליו ולא חש לבדוק את הדבר, (כתובות עד:) או: אם חביבה עליך לא ובקש היתר לנדרה, ואי מגרש לה מהשתא ודאי שנואה היא עליו ותו לא מצי עקר גיטה בדברי שקר (יבמות כה.) ואיכא למ"ד כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים (כתובות שם). **כל נדר שידעו בו רבים.** שנדרתו בפני עשרה, לא יחזיר. קסבר טעמא משום שלא יהו פרוצות בנדרים הוא, וכי נדרה בפני רבים וזהו נדר שאין לו הפרה פרצה יותר מדי קנסוה, שלא ידעו בו רבים דיש לו הפרה לא קנסוה (שם). **כל נדר שצריך חקירת חכם.** שאין הבעל יכול להפר, שאינו מדברים שבינו לבינה ולא עינוי נפש, **לא יחזיר.** קסבר טעמא משום קלקולא, הלכך בהאי איכא קלקולא, דאומר אילו הייתי יודע דחכם יכול להתירו לא הייתי מגרשיך, דרוצה הייתי שתתבזה בבית דין ויתירו לך, **ושאינו צריך חקירת חכם.** נדר שהבעל יכול להפר, **יחזיר.** דבהאי לא מצי לקלקלה, שהיה לו להפר ולא הפר (שם). **לא אסרו זה.** צריך חקירת חכם, **אלא מפני זה.** שאינו צריך, שהצריך חקירת חכם אין בו קלקול, דלאו כל כמיניה לומר אילו הייתי יודע, לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד, אלא מפני מה אסרוהו מפני שאינו צריך, דיכול הוא לכחש ולומר לא הייתי יודע שאני יכול להפר וגזרו האי אטו האי (שם).

מוסף תוספות

א. לפניו שם הגי׳: מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך, אתה נאמן להפסיד ס"ת. אלמא ס"ת (נמי) בעינן עבוד לשמו. ר"ן (כת"י פרמא מגוטע בפ׳ דרך תמים). ב. ואין לחלק בין גוילין שהן עיקר המצוה לעור של תפילין שהן תשמישי מצוה, דבעור של תפילין נמי הא איכא שי"ן של תפלין דחשיב ממש כתיבה בפ׳ במה מדליקין, ועוד דבפ׳ התכלת מייתי תנאי מציפן זהב אציצית שהוא עיקר המצוה. תוס׳ הרא"ש. ג. א"כ הזמנה לאו מלתא היא, דאי מילתא היא אפשר בחיתוך העור ובתיקונים קטנים סגי לשוויי לשמה. תוס׳ מנחות מב: ד"ה עד. ד. והתם מדמי טווייה לשמה לעיבוד דהכא וה"ה צביעה. תוס׳ סנהדרין מח: ד"ה אע"פ. ה. שלוקחין אותן ביתר מדמיהן עד טרפעיק. תוס׳ הרא"ש. ו. [ד]אין ניכר בהם עילוי טרפעיק. תוס׳ הרא"ש. ז. וכנגד זה בספרים לפי דמיהם. תוס׳ הרא"ש.

פסקי רי"ד

אמר רב בודיא לרב אשי יותר על דמיהם הוא דאין לוקחים. פי׳ מפני טורח הצבור אי נמי שלא יתגרו לשלול אותו הא בכדי דמיהן לוקחין ש"מ ס"ת שנמצא ביד עובד כוכבים קורים בו דילמא ליגנז. **אמר רב נחמן נקטי׳ ס"ת שכתבו אפיקורוס ישרף.** פי׳ שהוא אדוק לע"ז וכל מחשבתו הוא לה וכותב האזכרות לשם ע"ז שלו. **כתבו עובד כוכבים יגנז** פי׳ דלא אמרי׳ סתם מחשבת עובד כוכבים לע"ז אלא הדבר ספק הילכך אין שורפין אותו ואין קורין בו אלא טעון גניזה **נמצא ביד אפיקורוס יגנז** פי׳ שאין ידוע מי כתבו נמצא ביד עובד כוכבים אמרי לה יגנז ואמרי לה קורין בו מ"ד קורין בו דאמרי׳ מישראל זבניה או שקליה באונס כדי למוכרו לישראל ומ"ד יגנז שמא הוא כתבו ופסול. **תני חנינא בריה דרבא מפשרוניא ס"ת ותפילין ומזוזות שכתבן אפיקורוס ועובד כוכבים ועבד ואשה וקטן וכותי וישראל משומד פסולין שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה.** ואשה אינה בקשירה דה"ל מצות עשה שהזמן גרמא דלילה ושבת לאו זמן תפילין נינהו. ומסור וישראל אפיקורוס פרקו מעליהן עול שמים ואע"ג דאשה מחייבא במזוזה כדתנן בברכות (דף כ) וחייבים במזוזה כיון דאינה רשאית לכתוב תורה ותפילין אינה רשאית לכתוב מזוזה דלא גרועה כתיבת מזוזה מכתיבת ס"ת ותפילין וכל שפסול בזה פסול בזה: **ת"ר מעלין על דמיהן עד כדי טרפעיקון מאי טרפעיקון אמר רב ששת אסתירה** פי׳ סלע מדינה שהיא שמינית שבסלע צורי דהיינו חצי דינר צורי ורשאין לקנות התפילין מן המוצאם כל זוג בחצי דינר ואין זה עילוי הניכר שיתנו לבם לשלול מהן. **ההיא טייעתא דאתייה חייתא דתפילי לקמיה דאביי** א"ל אביי יהבתינהו ריש ריש בתמרי אימלי זיהרא שקלא שדתנהו בנהרא אמר אביי לא איבעי לי למזלינהו באפה כולי האי: **מתני׳** המוציא את אשתו **משום ש"ר.** כלומר שיצא עליה לעז של זנות לא יחזיר. **משום נדר לא יחזיר ר׳** יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר ושלא ידעו בו רבים יחזיר ר"מ אומר כל נדר שצריך חקירת חכם לא יחזיר ושאינו צריך חקירת חכם יחזיר א"ר אלעזר לא אסרו זה אלא מפני זה א"ר יוסי בר׳ יהודה מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו קונם שאני מגרשך וגירשה והתירו לו חכמים שיחזירנה מפני תיקון העולם. **אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן והוא**

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

משום נדר אני מוציאין. בהסוה לקרו רבנן להמזיר ומי לא אמר מומר להמזיר: **קסבר.** רב נחמן: **טעמא.** דאמרי׳ משום שלא בפעה לאחר שחגשה לאחר שחגשה שהדברים בדאין מו שהגדר יש לו הפרה אפילו היו נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשין וכן אמרתי בפעה גילוזין שאפשי כך אני מוציאך וכשגרשתיך היה בדעתי להחזיר לך ימצאו דברים בהחזיר אם וכשגרשתיך בדעתי להחזיר לך וכיון מן הפעי הממזין לפיכך אומרים לו קודם גילוזין הוי יודע שלא מחזירה עולמית ושוב אינו נאמן לומר כן שכיון שידע שאסור לו להחזירה אפילו לא חגשה לאחר ולא חם לא להמתין ולבדוק לאחר הדברים גילה בדעתו שלא היתה מכיונה עליו: **ואי לא לא מצי מקלקל לה.** שהרי לא לאחר אמוציאה אישתו אם רע ויכיון שלא אסור לו להחזירה אפילו חגשה לאחר ולא חם לא להמתין ולבדוק לאחר הדברים גילה בדעתו שלא היתה מכיונה עליו: **ואיכא למיחש דילמא אתי לאחזוקי בה.** מקנו מכמים למוליאה שיאחר לה כן ומיהו אין לאחר בה לא לאחר שוב לא יחזיר: **קסבר טעמא.** דלא יחזיר משום קנס הוא שלא יהו בנות ישראל פרוצות: **ומגלגו דברים בדאין.** שלא אם רע לא יחזיר ואם לא יגרשנה כלל: **תומרים לו.** קולס גילוזין וכיון דלא חם וגרשה תו לא אפי לקלקלה דגלי בעאיה דלא חכיונה עליו כולי האי: **מ"ט דרבי יהודה.** לאחר נדר שהולך בדרכים אין לו הפרה: **ולא הפוס.** בגבעונים כתיב: **נשבעו להם.** והוה להו לאתחולי אשבועתייהו אי לאו משום שנדרו בדרכים ואפילו הכי לא יכלו לאתחולי: **ורבנן.** דאמרי לים לו הפרה: **הפס.** לאו משום דאין לו הפרה הוא דאפילו הפרה לא צריך דמי מיילה שבועה עלייהו כלל הלא בטעות היתה: **משום קדושם הפס.** שלא יאמרו העובדי כוכבים עברו על שבועתן: **ימים שנים רבים ג'.** גבי זבה דרשינן הכי בשילהי נדה: **עדה.** עשרה דכתיב גבי מרגלים (במדבר יד) לעדה הרעה הזאת יהושע וכלב: **אדם רואה שאפצוה.** כלומר אינו מקפיד בכך הלבך צריך חקירת חכם מני לקלקלה: **מאי חנא.** לעיל מיירי בנדרים שנדר הוא: **דקאני מעמא.** הלא אין אנו עסוקין שלא בנדרים שנדרה היא: **אבל נדר הוא.** שיגרשנה: **יחזיר.** אם יולה לליכא למיחש לקלקול:

מאי

תנא דקתני מעשה חסורי מיחסרא והכי קתני בד"א בשנדרה היא אבל נדר אי אמר לה הכי מצי מקלקל משום קלקולא אי אמר לה הכי מצי מקלקל לה ואי לא לא מצי מקלקל לה איכא דאמרי אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן צריך שיאמר לה הוי יודעת שמשום שם רע אני מוציאך ומשום נדר אני מוציאך קסבר טעמא מאי כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים הלכך צריך למימר לה הכי תניא בלישנא קמא ותניא כלישנא בתרא תניא בלישנא קמא א"ר מאיר [ו]מפני מה אמרו המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר ומשום נדר לא יחזיר שמא תלך ותנשא לאחר ונמצאו דברים בדאין ויאמר אילו הייתי יודע שכן הוא אפי' אם היו נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גט בטל ובניה ממזרין לפיכך אומרים לו הוי יודע שהמוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר ומשום נדר לא יחזיר שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים לפיכך [ז]אומרים לו אמור לה הוי יודעת שמשום שם רע אני מוציאך ומשום נדר אני מוציאך: רבי יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר ושלא ידעו בו רבים יחזיר: [ח]אמר רבי יהושע בן לוי מ"ט דר' יהודה דכתיב [ט]ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה ורבנן התם מי חלה שבועה עילוייהו כלל כיון דאמרו להו מארץ רחוקה באנו ולא באו לא חיילה שבועה עילוייהו כלל והאי דלא קטלינהו משום קדושת השם [י]וכמה רבים רב נחמן אמר ג' ג' ר' יצחק אמר עשרה רב נחמן אמר ג' ימים ב' רבים ג' רבי יצחק אמר עשרה דכתיב עדה: רבי מאיר אומר כל נדר שצריך וכו': תניא רבי אלעזר אומר לא אמרו צריך אלא מפני שאינו צריך [יא]רבי מקמפלגי ר"מ סבר אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד ור"א סבר [יב]אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד: א"ר יוסי בר' יהודה מעשה בצידן וכו': מאי

אי אמר לה הכי מצי מקלקל לה. נהלה למשמע זו אינה כי מס לעז בעלמא ולא סיימה ממש גט בטל ובניה ממזרים [א]ולא לא אמר מאמר ע"מ [ב]לעי"ג דבכמה דוכתי מהני גילוי דעת כמו שמר מבהמת שנפלו (כתובות דף עט.) וחזין ולא מילטריכו ליה זוזי דפרק מלמנה ניזונת (שם דף נ.). הכא ליכא למימר הכי [ג]מדבעי לר"מ תנאי כפול [ד]לכך נראה לנא מאי נאמי לא מהני לעז בעלמא שיוציא עליה לעז [ה]כדי להמזירה לע"ג לכבד ניסמא לאחר שריא ליה דזונות דשוגג הוא [ו]לכך אמרו חכמים לנא יחזיר להשמא שוב לא יוציא לעז [ז]ור"ש פי' דאפילו יאמר גילוי הייתי יודע כו' אינו נאמן לכיון דיודע שאסור להמזירה ולא חם להמתין ולבדוק אחר הדברים גילה בדעתו שלא היתה מכיונה עליו [ח]ולא יחזיר לעולם אפי' אם היו נותנים לו מאה מנה: **שלא יהו בנות ישראל פרוצות בו'.** [יא]מי מרי לימי לרב יוסף למיפך דת"ק פליגי למיפך קתני סבר כיון דקתני במתניתין נמי משום שם רע והתם [יב]אין שייך פרישת דמה לה לעשות אם מוליאין ע"ר עליה אלא טעמא משום קלקול הוא ולימא בתרא סבר דמעולין [ט]ע"ר לא אלא מקלקל לה לכיון דמשום ע"ר מגרשה דעתו בכל עניו לגרשה אפי' יהא בטל [יג]וכן בנדרים דמסתברא דאחד טעמא הוי ובתרוייהו דמסתברא דאחד טעמא הוי מתניתין דקתני אפי' אמר לה הרי את מותרת לכל אדם חוץ מבעלי ואפי' אמר לה הרי את מותרת לאבי ולאחי ולבני ממזרים שהיה בגט בטל ובניה ממזרים ואע"פ שאין הבעל טוען שהולידה הבנים אנו טוענים כך וזה [ט]שכתוב ויאמר אילו הייתי יודע וכו' לאו דוקא שיאמר הבעל אלא יכול לומר כך וכיון שיכול לומר כך אע"פ שלא אמר אנו אומרים כך דס"ל לרבנן אע"פ שהגט בסתם הוא נותנו לה ואינו מטיל בו שום תנאי. כיון שגילה דעתו שמשום שם רע הוא מוציאה אנן סהדי שאם ימצא ש"ר שאינו ש"ר אין רצונו שיהא גט ואע"פ שלא פירש דבר זה בפיו כך הוא כאילו פירש והתנה בפיו דבתר מחשבת לבו אזלי' וכך הוא שוה גילוי דעתו כתנאי גמור ואנו חושטין שמא תנשא האשה בגט זה בעבור שנתנו לה סתם ונמצא הלעז שקר ונמצא הגט בטל הלכך אומרים לו הוי יודע שאתה מגרשה בעבור ש"ר ולעולם היא אסורה לך ואפילו אם ימצא הלעז שקר כדי לשבר ולבטל מחשבתו שחושב בלבו שאם ימצא שקר אחזירנה ואז ימלך ולא יתן לה הגט ואם יתנהו לה בודאי כי גמר ומגרשה בכל לב ואין בלבו עוד להחזירה אפי' אם ימצא שקר שהרי כך הודענו לו ור"ש כן נתנו לה ושוב אינו יכול לטעון עליה כלום ודוקא כשא"ל משום ש"ר אני מגרשך אז אנו הולכים אחר מחשבת לבו מפני שהוא גילה מחשבתו בפירוש אבל אם לא אמר שום דבר בעת הגירושין אע"פ שידענו שהיתה ביניהם קטטה בעבור הלעז שיצא עליה כיון שנתן לה גיטה בסתם ולא אמר לה

קמח א ממ' פ"ש מהלכ' גירושין הלכה יב סמנ עין משפט נר מצוה ב טוש"ע י"ד סי' רכח סעיף כג:

פסקי רי"ד

שאמר לה משום ש"ר אני מוציאך משום נדר אני מוציאך קסבר טעמא מאי הכי מצי מקלקל לה ואי לא לא פי' אמר לה בעת הגירושין משום ש"ר אני מוציאך כבר גילה דעתו שאינו מגרשה אלא בעבור הלעז שיצא עליה ואילולי הלעז לא היה מגרשה ועצב הוא בגירושי וכל מה שעושה אינו עושה אלא בעבור הלעז ואם יתברר לו היום ומחר שהיה שקר עתיד הוא להחזירה הלכך אע"פ שנותן לה גט סתם בתר גילוי שום תנאי שבעולם אנן שהדי שכל לבו אינו אלא שאם ימצא הלעז שקר שלא יהא גט ואף ע"פ שלא פירש בתר דעתיה אוליי שאין הגט גומר אלא כפי מחשבת לבו ואילו היה מתנה עמה בפירוש הרי זה גיטך ע"מ שהשם רע הוא אמת בודאי כי האשה לא היתה נישאת עד שהיה מתברר אם היה אמת ככל תנאי דעלמא שהבעל מתנה בגט ואין האשה נישאת עד שיתקיים התנאי שהתנה בעלה עמה אלא מפני שנתנו לה סתם בלי תנאי אנו חוששין שמא תלך האשה ותנשא בגט זה ואחר שיתברר שהש"ר אינו שם רע נמצא שהיה גט בטל ובניה ממזרים ואע"פ שאין הבעל טוען שהולידה כאן או שמת אחר כך וזה [ט]שכתוב ויאמר אילו הייתי יודע וכו' לאו דוקא שיאמר הבעל אלא יכול לומר כך וכיון שיכול לומר כך אע"פ שלא אמר אנו אומרים כך דס"ל לרבנן אע"פ שהגט בסתם הוא נותנו לה ואינו מטיל בו שום תנאי. כיון שגילה דעתו שמשום שם רע הוא מוציאך אנן סהדי שאם ימצא ש"ר שאינו ש"ר אין רצונו שיהא גט ואע"פ שלא פירש דבר זה בפיו כך הוא כאילו פירש והתנה בפיו דבתר מחשבת לבו אזלי' וכך הוא שוה גילוי דעתו כתנאי גמור ואנו חוששין שמא תנשא האשה בגט זה בעבור שנתנו לה סתם ונמצא הלעז שקר ונמצא הגט בטל הלכך אומרים לו הוי יודע שאתה מגרשה בעבור ש"ר ולעולם היא אסורה לך ואפילו אם ימצא הלעז שקר כדי לשבר ולבטל מחשבתו שחושב בלבו שאם ימצא שקר אחזירנה ואז ימלך ולא יתן לה הגט ואם יתנהו לה בודאי כי גמר ומגרשה בכל לב ואין בלבו עוד להחזירה אפי' אם ימצא שקר שהרי כך הודענו לו ור"ש כן נתנו לה ושוב אינו יכול לטעון עליה כלום ודוקא כשא"ל משום ש"ר אני מגרשך אז אנו הולכים אחר מחשבת לבו מפני שהוא גילה מחשבתו בפירוש אבל אם לא אמר שום דבר בעת הגירושין אע"פ שידענו שהיתה ביניהם קטטה בעבור הלעז שיצא עליה כיון שנתן לה גיטה בסתם ולא אמר לה

תורה אור השלם

1. וְלֹא תַחֲנִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי נִשְׁבַּעְנוּ לָהֶם נְשִׂיאֵי הָעֵדָה בֵּיְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְיִלֹנּוּ כָּל הָעֵדָה עַל הַנְּשִׂיאִים: יהושע ט יח

מוסף תוספות

א. והא דתניא בברייתא גט בטל ובניה ממזרים לפי דבריו קאמר כלומר שהוא יוציא עליה לעז שהגט בטל וכו'. רשב"ם. ב. אם אמת יהא גט ואם לאו לא יהא גט, אלא מילתא בעלמא הוא דאמר משום שם רע אני מוציאך. תוס' ריא"ש. ג. דחשיב כמו תנאי מה שגילה בדעתו שאינו מגרשה אלא משום שם רע. תוס' ריא"ש. ד. דהא אמרי' לקמן (ע"ב) מאן חכמים ר"מ דאמר בעינן תנאי כפול, והכא במאי עסקינן בדלא כפלי לתנאי, ואי משום גילוי הדעת קא אתית לה לא שייך בית תנאי כפול. רשב"ם, ה. לומר שבדעתו היה לתנאי גמור. רשב"ם. ו. כשסברוה שהיא מגורשת גמורה. רשב"ם. ז. שאינו מצוי לקלקלה אלא כל זמן שהוא חושב שתחזור לה. רשב"ם. ח. דלפירושו שרוצה לומר דגט בטל ממש וחשיב לי' תנאי גמור צריכין אנו לומר דגילוי דעתו דהוי דברים שבלב מבטל התנאי, ולפי פירושנו ניחא דליכא אלא לעז בעלמא וכיון שיודע שאינו יכול להחזירה לא יוציא לעז. תוס' ריא"ש. ט. וכגון דאמר לה הוי יודעת שמשום שם רע אני מוציאך, שאלו לא היה הנדר ושם רע לא הייתי מוציאך, וטעמא משום דר"מ לית לי' ככולל לאו אתה שומע הן, וכל שלא כפל דבריו לא שמענין מאחר דקאמר לה משום נדר הרי אני מוציאך שאילו לא היה הנדר נדר לא הייתי מוציאך, ואפי' לעז ליכא. רשב"ם. י. כגון דאמר לה ע"מ שהנדר נדר ואם לא היה הנדר נדר לא יהא גט. רשב"ם. יא. תו"מ]מה, במאי פליגי הני תרי לישני, ע"כ תרוייהו אית'הנהו, דהא ר"מ ור' יהודה פליגי במתני', מר אית לי' משום קלקולא ומר אית לי' משום פרינצותא, וא"כ מאי תניא כלישנא קמא וכלישנא בתרא, תרוייהו תנאי. ומפרש רבנו יצחק. יב. דאם ימצאו הדברים בדאין. רשב"ם. יג. [ד]מ"מ גנאי הוא לו שיצא עליה שם רע. תוס' ריא"ש. אלא דאי פריצותא שרי[כא בי, שהרי פשעה במה שלא הרחיקה מן הכיעור. ריטב"ן. יד. ונטעמא דמהתם משמע שהגבעונים נתיראו שמא למחר בשידוע להן שרמו אותן והרגום ולפכך שאלום אי זו שבועה יש שאין לה התר ואמר להם שבועה שידעו בו רבים ולפיכך אם יהרגום עתה אע"פ שלא הלה שבועה יש חילול בדבר שהם חשבו שאין לה היתר לעולם בשום ענין כמו שאמר להם ואינן יודעים דמשום שהטעום לא הלה השבועה. רשב"ם. טו. הכתוב מדבר. תוס' ריא"ש. ת"ל פן יחטיאו אותך לי. רשב"ם. טז. ששה שבטים עלו להר גרזים, ר"ש אומר אף ע"ג סיד כתבוה. רשב"ם. יז. ככל תועבותם. תוס' ריא"ש.